

EKSPORT SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY YO‘NALISHLARI VA AHAMIYATI

Ziyodulla Amirovich Xolmuminov,

Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), mustaqil tadqiqotchi

ANNOTATSIYA: Maqolada O‘zbekistonda eksport salohiyatini rivojlantirishning asosiy yo‘nalishlari va ahamiyati chuqur tahlil qilingan. Tadqiqot xalqaro savdo nazariyalari, jumladan, klassik, neoklassik va zamonaviy modellarning mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga ta’siri asosida olib borilgan. Eksport o‘shining resurslarni qayta taqsimlash, miqyos samarasini oshirish, ishlab chiqarish samaradorligini yaxshilash va bilim almashinuvi kabi iqtisodiy ta’sirlari keng qamrovda yoritilgan. Maqolada eksportni rag‘batlantirish va importni almashtirish strategiyalarining iqtisodiy tuzilmani barqarorlashtirishdagi o‘rni va o‘zaro bog‘liqligi tahlil etilgan. Taklif etilgan chora-tadbirlar institutsional qo‘llab-quvvatlashni kuchaytirish, eksportni diversifikatsiya qilish, innovatsiyalarni rivojlantirish va xalqaro savdo shartnomalaridan samarali foydalanishni o‘z ichiga oladi.

Kalit so‘zlar: eksport salohiyati, globalizatsiya, savdo nazariyalari, O‘zbekiston, resurslarni taqsimlash, iqtisodiy o‘sh, importni almashtirish, eksportni qo‘llab-quvvatlash, barqaror rivojlanish.

Globalizatsiya sharoitida eksport salohiyatini oshirish deyarli barcha mamlakatlar uchun muhim vazifadir. Jahon bozorida raqobatning kuchayib borishi milliy eksportyorlarni qo‘llab-quvvatlash va ularning xalqaro bozorlarda raqobatbardoshligini ta’minlash zaruratini keltirib chiqarmoqda. O‘zbekistonda so‘nggi yillarda chiqarilgan farmon va qarorlar eksport salohiyatini rivojlantirish uchun qulay institutsional va iqtisodiy muhit yaratishga qaratilgan.

Xalqaro savdo nazariyalari eksport salohiyatini oshirishda muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi. Adam Smit va David Rikardoning klassik modellari resurslarni samarali taqsimlash orqali umumiy iqtisodiy samaradorlikni oshirish imkonini ko‘rsatadi. Smitning mutlaq ustunlik nazariyasi va Rikardoning nisbiy ustunlik nazariyasi asosida, davlatlar o‘zlarining resurslariga asoslanib ixtisoslashuv orqali savdo samaradorligini oshirishi mumkin.

Neoklassik nazariyalar, jumladan, Xeksher-Olin modeli, ishlab chiqarish omillarining nisbiy taqsimoti va ularning xalqaro savdodagi rolini ochib beradi. Zamonaviy savdo nazariyalari esa, monopolistik raqobat va o‘shining ichki omillari asosida, eksportni kengaytirish orqali katta ijobiy natijalarga erishish mumkinligini ta’kidlaydi. Melits modeli eksportchilar samaradorligi va raqobatbardoshligini oshirishda firmalararo farqlarni e’tirof etadi.

Eksport o‘shisi bir necha muhim iqtisodiy ta’sirlarga ega:

1. Resurslarni qayta taqsimlash orqali samaradorlikni oshirish – iqtisodiy resurslar yuqori samarali sohalarga yo‘naltiriladi, bu esa umumiy iqtisodiy samaradorlikni oshiradi.

2. Miqyos samarasini rivojlantirish va ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish – kengroq bozorga chiqish orqali firmalar miqyos samaralaridan foyda ko‘radi.

3. Samaradorlikni oshirish orqali ichki iqtisodiyotni mustahkamlash – eksportchilar yuqori texnologiyalar va ilg‘or tajribalardan foydalanadi, bu esa ichki bozorga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

4. Bilim va texnologiyalar almashinuvi orqali innovatsion rivojlanishni qo‘llab-quvvatlash – xalqaro savdo texnologik yangiliklar va bilimlar almashinuviga xizmat qiladi.

Eksportni rag‘batlantirish va importni almashtirish strategiyalari O‘zbekistonning iqtisodiy tuzilmasini isloh qilishda muhim rol o‘ynaydi. Eksportni rag‘batlantirish strategiyasi yuqori qo‘shilgan qiymatli mahsulotlarni ishlab chiqarishni kengaytirishga qaratilgan. Importni almashtirish strategiyasi esa, ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish orqali importga bo‘lgan qaramlikni kamaytirishni ko‘zda tutadi.

Ushbu strategiyalar bir-birini to‘ldiruvchi omillar sifatida qaraladi va mamlakatning uzoq muddatli iqtisodiy barqarorligini ta’minlashga xizmat qiladi. Xalqaro tajriba ko‘rsatganidek, har ikki strategiyaning muvozanatli qo‘llanilishi iqtisodiy rivojlanishni jadallashtirishga yordam beradi. Tahlil natijalariga ko‘ra quyidagi taklif va tavsiyalarni keltirish maqsadga muvofiqdir:

1. Eksportyorlar uchun institutsional qo‘llab-quvvatlashni kuchaytirish – maxsus eksportni rivojlantirish dasturlari va moliyaviy mexanizmlarni yaratish.

2. Savdo infratuzilmasini modernizatsiya qilish va logistika xarajatlarini kamaytirish – transport va logistika tizimlarini rivojlantirish orqali tashqi savdo jarayonlarini soddalashtirish.

3. Eksport mahsulotlarini va bozorlarini diversifikatsiya qilish – yangi mahsulotlar va bozorlarni o‘zlashtirish orqali eksport hajmini oshirish.

4. Inson kapitaliga sarmoya kiritish va malakali ishchi kuchini rivojlantirish – ta’lim va kasbiy tayyorgarlik dasturlarini kuchaytirish.

5. Innovatsiyalar va texnologiyalarni rivojlantirishni rag‘batlantirish – ilmiy-tadqiqot va ishlab chiqarish sohalarida innovatsion loyihalarni qo‘llab-quvvatlash.

6. Xalqaro savdo kelishuvlaridan samarali foydalanish – xalqaro savdo tashkilotlari va kelishuvlar orqali yangi imkoniyatlarni izlash.

7. Iqtisodiy tuzilmadagi muammolarni hal qilish va iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash – iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish va resurslarni samarali boshqarish.

O‘zbekistonning eksport salohiyatini rivojlantirish barqaror iqtisodiy o‘shishni ta’minlash uchun muhim ahamiyatga ega. Yuqorida ta’kidlangan choralar mamlakatning jahon bozorida raqobatbardoshligini oshirish va aholining turmush darajasini yaxshilashga xizmat qiladi. Eksport salohiyatini rivojlantirishda kompleks yondashuv va xalqaro tajribalardan samarali foydalanish O‘zbekistonning global iqtisodiy maydonda o‘z o‘rnini mustahkamlashga yordam beradi.

**Research Science and
Innovation House**